

Theatermaker Geert Lageveen en ‘Het verdriet van de Zuiderzee’

Het is een ‘plaats delict’ om verliefd op te worden: het Oudemirdumer Klif in Gaasterland.

Hier stierf de Zuiderzee een stille dood en dat verhaal verdient een publiek, vindt theatermaker Geert Lageveen.

Hij luistert. Naar een kerkklok, ver weg. Geert Lageveen (61) staat op een bankje, hoog op het Oudemirdumer Klif, als een kapitein op de voorplecht van zijn schip. Hij zou hier graag 's nachts een keer willen zijn, met een volle sterrenhemel, het universum dat zich spiegelt in het IJsselmeer. “Deze zomer ga ik het zien en dat wordt vast een waanzinnige ervaring. Ik heb hier al veel geleerd, hoor, maar het klif blijft me verbazen. Door beelden, geluiden, het weer dat verandert...”

Gedrevenheid: hij straalt het uit. Als jongeman van 18 jaar trok Geert als ‘een echte nobody’ van Drachten naar Amsterdam, om het te maken als acteur. Zijn vader zag hem liever studeren, in Groningen, waar veel van zijn leeftijdsgenoten naartoe gingen. “Een baan als advocaat, ja... het had gekund. Ik kon goed leren.” Maar Geert zijn passie lag bij de Toneelschool. Inmiddels zijn we ruim veertig jaar verder en heeft hij er een bloeiende carrière op zitten als acteur. Hij is iemand met talent, daar zijn de critici het over eens. “Maar ik ben geen topper, zoals Pierre Bokma. Dat is een man van een Europese grandeur. Zie mij als een goede acteur. Een verhalenverteller.”

Lageveen is vergroeid met theatergezelschap Orkater in Amsterdam, waar ze hem stevast ‘Foppe’ noemen, de Fries. Sinds eind jaren negentig schrijft en regisseert hij voorstellingen, het liefst met een kritische ondertoon. Toen hij in 2019 werd gevraagd om voor cultuurfestival Arcadia een stuk te bedenken rond het thema ecologie, vond hij inspiratie bij Theunis Piersma. De hoogleraar trekvoegecologie gaat uit van de gedachte dat elk organisme het product is van zijn omgeving, of het nu een kanoet, een grutto of een ander dier betreft. “En voor mensen geldt precies hetzelfde. Dan is de vraag: wat gebeurt er als die omgeving sterk verandert?”

Het antwoord moest ergens langs de IJsselmeerkust liggen. De afsluiting van de Zuiderzee in 1932 was immers de grootste menselijke ingreep ooit in de Nederlandse natuur. Lageveen had er voorheen niet diep over nagedacht. “Ik keek naar de

Afsluitdijk zoals de meeste Nederlanders, met een zekere trots, vanuit de winst die het heeft opgeleverd: nieuw land, bescherming tegen de zee, betere verbindingen. Maar er is ook een verlieskant. De Afsluitdijk heeft een einde gemaakt aan een uniek brakwatermilieu. Met enorme gevolgen voor mens en dier. Er is hier een ecosysteem om zeep geholpen. Er is een zee vermoord.”

Hij ontdekte dat de vissers niet allemaal slachtoffer waren van de Zuiderzeewerken, zoals vaak wordt aangenomen. Sommigen hielpen bij de bouw van de Afsluitdijk, bijvoorbeeld als schipper op bakschepen met keileem. “Dat verbaasde me nog het meest: dat vissers actief meewerkten aan de ondergang van hun eigen Zuiderzee. Dat ze blijkbaar niet verder konden kijken dan een jaar of vijf.”

Lageveen begon te bouwen “aan een verhaal dat verteld moet worden” en ging op zoek naar een geschikte plek voor zijn theater. Hij bekeek het Rode Klif, maar dat viel snel af. “Ik vind het niet mooi. Het is me ook te veel een bedevaartsoord voor Friese nationalist.” Het haventje van Laaksum biedt een sprookjesachtig decor, maar is door mensenhanden gemaakt. “En ik zocht juist naar de ongerepte natuur.” Zo kwam hij bij het Oudemirdumer Klif terecht, het stukje Zuiderzeekust dat door onderwijzer Jac. P. Thijsse werd beschouwd als ‘een juweel’ en in 1927 in handen kwam van Natuurmonumenten. De keileemwand, een overblijfsel van de voorlaatste IJstijd, was toen nog kaal en werd bij storm weggevreten door het vloedwater. Na de afsluiting van de Zuiderzee raakte het klif begroeid en zakte de wand deels in, vooral onder de hoeven van grazende koeien. Toch heeft het gebied veel oorspronkelijks behouden, vindt Lageveen. Zoals het haventje van Inne en het haventje van Minne, de broers De Vries die in de ondiepe Zuiderzee op paling en bot visten. “Je ziet in die eenmanshaventjes de schoonheid terug van een voorbij tijd. De broers vingden wat ze nodig hadden en waren daar tevreden mee. Prachtig... Het is iets wat me echt kan ontroeren.”

Minne de Vries.

Lageveen kreeg op het klif een idee van het toekomstig theater: boten op het IJsselmeer, een acteur op een zandbank, een spot die 'maanlicht' wierp in het haventje van Minne. Maar het bleek dagdromerij. Het Oudemirdumer Klif is een natuurgebied, stilte en rust zijn er vanzelfsprekend. Natuurmonumenten zei meteen 'nee', maar wilde verrassend genoeg wel meedenken over een andere plek: een weiland bovenop het klif. Na een ecologisch onderzoek en dankzij vergunningen van gemeente en provincie is een voorstelling daar toegestaan, al is het onder strenge voorwaarden. Het licht mag niet op het water schijnen, elk geluid dient onder de 60 decibel te blijven en de acteurs kunnen pas beginnen als alle jonge vogels van het klif zijn uitgevlogen, vanaf 10 augustus.

Lageveen moest even slikken, maar is enthousiast over het weiland, ook al kijkt het publiek daar over het klif heen. "Het ziet er verrassend theatraal uit. Met het IJsselmeer als achtergrond lijkt het podium in 'zee' te verdwijnen. En de kleine haventjes, ja ach, die kunnen we makkelijk nabootsen."

In de voorstelling spelen Inne en Minne - "de broers met de wonderlijk grappige namen" - de hoofdrollen. Inne is de ambitieuze visser, iemand die groot wil groeien, die droomt van volle kuilnetten en een Lemster aak. Hij is een man van

1. Letterteeken en nummer van inschrijving: <u>G. 11. 12</u>		19-12-29. wijk. nrs. 67/10.	
2. Gemeente: <u>Gaasterland</u>		21-6-53.	
BIJZONDERHEDEN VAN HET VAARTUIG			
3. Soort <u>open zeilboot</u>	4. Bruto <u>5</u>	MP.	
5. Naam <u>Fortuin</u>	Netto <u>inhoud</u>		
6. Aantal der bemanning <u>2</u>			
7. Naam en voornamen van den eigenaar <u>Dank M. de Vries</u>		1932*doorgehaald wegens afsluiting Zuiderzee.	
8. Woonplaats <u>Oudemirdum</u>			
9. Bijzonderheden betreffende de soort en de plaats der uitgeoefende bezigheden.	<u>Daling- en bolvisserij 3/4 kust 1/2 Gem. Gaasterland</u>		
10. Datedeekening van inschrijving <u>19 Juli 1931</u>		19 December 1929.	

Kaart Minne.

de nieuwe tijd en gaat uiteindelijk meebouwen aan de Afsluitdijk. Broer Minne - gespeeld door de Rotterdamse acteur Nick Livramento Silva - is vooral een eigenzinnige 'ongrijpbare Vliegende Hollander', die tevreden is met wat hij heeft: de Zuiderzee. Tussen de mannen staat een vrouw. Uiteraard... Grietje Bosker, van wie wordt aangenomen dat ze op 28 mei 1932 als eerste Nederlander de Afsluitdijk over liep. Lageveen vond dat de sympathieke 'keileemkenau' een rol verdiende. "In dit stuk staat ze voor het ontembare verlangen om grenzen over te gaan. Alles waar ze aan bouwt wordt uiteindelijk afgebroken en dan begint het verlangen opnieuw." Grietje lijkt verslaafd aan uitdagingen, zonder dat het haar echt gelukkig maakt.

Lageveen wil een verhaal vertellen dat zich overal kan afspelen, vooral als het gaat om menselijk ingrijpen in de natuur en de aantasting van de leefomgeving. Hij denkt aan Suriname, waar hij vaak komt. "In de jaren zestig is daar een groot stuwmeer gemaakt in het district Brokopondo. Duizenden mensen moesten vertrekken, dorpen zijn verdwenen... Als je een bewoner bent die gelooft in de verering van voorouders en daar niet meer bij kunt, omdat alles onder water staat... Als je alleen bloemen op het water kunt werpen... Ja, dan word je heel treurig."

De motor achter dit soort projecten is het vooruitgangdenken. Groei is een zaligmakend begrip, ondanks het rapport van de Club van Rome. "En het erge is: We hebben onszelf wijsgemaakt dat groei en duurzaamheid samengaan. Maar het kan echt niet. Kijk naar de bevolkingsexplosie. Er lopen dadelijk zo veel mensen op deze aarde dat je

Oudemirdumer Klif in 1913.

Havenje Minne jaren zeventig.

conflicten krijgt om basisbehoeften, zoals water en voedsel. Het is een kwestie van tijd voor het misgaat."

Het zijn allemaal onderliggende gedachten die ook in 'Het verdriet van de Zuiderzee' voorkomen, maar nergens hardop worden uitgesproken.

Minne.

Een serieuze moralistische boodschap werkt niet, weet Lageveen. “Het is beter als het publiek iets aanvoelt. Bijvoorbeeld door het stuk uit het realisme te trekken. Zo laat ik een groep vogels op het klif landen die de mens beschouwt, dat rare wezen. Toen ik het schreef, dacht ik: Zo, nu ben ik van een hoop gelazer af.”

Om de ondergang van de brakke zee te beschrijven, krijgen meer dieren een stem. Lageveen kon kiezen voor een haring, een zeehond of een bot, maar gaf de voorkeur aan een mysterieuze vis, de paling. “Op weg naar de Sargasso zwommen ze tegen de Afsluitdijk en werden ze massaal met fuiken weggevangen. De glasaaltjes kwamen het IJsselmeer nauwelijks binnen. Het was hier jarenlang dood water.” Bij het Oudemirdumer Klif kon je de gevolgen van de afsluiting goed zien: de vangsten liepen sterk terug. Inne was al in de jaren twintig gestopt met vissen, Minne borg in 1937 zijn fuiken op. Wat overbleef waren lege stille haventjes.

Lageveen hoopt dat het publiek zijn Zuiderzeeverhaal omarmt. Hij gaat uit van 15.000 toeschouwers, in dertig voorstellingen. “Ik wil tot ze doordringen. De bijzondere omgeving van het Oudemirdumer Klif moet dat gevoel versterken. Het mooiste is als mensen in een staat van beschouwing komen. Dat ze stil naar huis gaan en denken: Wat heeft dit met mijn leven te maken?”

‘Het verdriet van de Zuiderzee’ is een productie van muziektheatergezelschap Orkater uit Amsterdam en schouwburg De Lawei in Drachten, in samenwerking met Natuurmonumenten en Kunstkring Gaasterland. De voorstelling loopt van 10 augustus tot half september. Kaarten (vanaf 29,50 euro) zijn verkrijgbaar op www.verdrietvandezuiderzee.nl/tickets Het theaterstuk maakt deel uit van cultuurfestival Arcadia, waarvan het programma is te vinden op www.arcadia.fr/!agenda.

TEKST: BAS SLEEUWENHOEK | FOTO'S: SJERP JAARSMa, FAMILIEARCHIEF DE VRIES, ZUIDERZEECOLLECTIE.NL, UITGEVERIJ DE GRINTFISHER, BAS SLEEUWENHOEK.

